

De Raaf in De Maashorst en Noord-Brabant 2023

Raven
werkgroep

onderdeel van Vogelwacht Uden e.o.

Inhoudsopgave

Samenvatting	3
Introductie	6
Ravenwerkgroep Vogelwacht Uden <i>e.o.</i>	7
Voorkomen van verstoring	7
Geschiedenis van de Raven in de Maashorst	7
Logboek van activiteiten van de Raven en de Ravenwerkgroep	8
Biometrische gegevens van de geringde Raven	9
Nestgegevens	9
Activiteiten andere Ravennesten in Noord-Brabant	11
Terugmeldingen kleurringen	11
Geringde Raven in Nederland	14
Ontwikkeling Raven in Noord-Brabant en Nederland	16
Aanbevelingen	19
Contactgegevens Ravenwerkgroep Nederland	19

Foto voorkant: L36, net geringd en nu al veel praatjes! Fotograaf Marcel Boerenkamp

Samenvatting

In het broedseizoen 2023 zijn de ravenparen, die al een paar jaren in De Maashorst / Regio Uden broeden, gemonitord door de Ravenwerkgroep van Vogelwacht Uden e.o. Doel is om het broedgedrag en broedresultaat te onderzoeken en beter te begrijpen. Door middel van het aanbrengen van kleurringen bij jonge Raven willen we de verspreiding van Raven in kaart brengen.

Het aantal nesten dat gemonitord is in 2023 was hetzelfde als de vijf van vorig jaar. Daarnaast werd ook nog buiten de directe regio gezocht en/of gespiegeld. De resultaten per deelgebied zijn als volgt:

Maashorst: Nadat in 2021 het nest uit de originele nestboom was gewaaid, net voordat er geringd zou worden, had dit ouderpaar vorig jaar een nieuw nest gebouwd in een ander nestbos maar dit jaar keerden ze terug in het oude nestbos maar in een andere boom. Wederom bleek bij het spiegelen op 9 april dat er vijf grote jongen waren en dat we heel snel moesten opschieten met ringen. Op de ringdag 21 april bleken verschillende jongen al takkeling te zijn en konden er uiteindelijk maar vier van de vijf jongen geringd worden. Drie van de jongen bleken meer dan 1150 gram te wegen alleen de jongste woog nog geen 900 gram. De eerste eileg is teruggerekend naar 16Feb2023 en was ook dit jaar net niet de allervroegste van Nederland. In Hilversum en Epe waren twee nesten met een eileg op 14Feb23 en in Lage Vuursche een nest met een eerste eileg op 15Feb23.

Herperduin: 2023 Was het derde succesvolle broedseizoen voor Herperduin met vijf jongen die allemaal geringd zijn op 21 april. Ook hier was er een klein jong / "nakomertje" in het nest maar hier wijzen de uitgerekende leeftijden tijdens het ringen (27 dagen, x, 32, 33, 33 en 34 dagen) naar de mogelijkheid dat er nog een ei/jong heeft gezeten tussen de geringde jongen. Het eerste ei werd, teruggerekend, gelegd op 22Feb23.

Heeswijk-Dinther: Nadat er in 2021 in Heeswijk een nest ontdekt was, dat mislukte waarschijnlijk door boswerkzaamheden dichtbij het nest, zijn de Raven daar in 2022 weer op precies hetzelfde nest begonnen maar ook die nestpoging mislukte. Dit jaar zijn er, voor het eerst dus, wel (vier!) jongen uit het ei gekropen, op 25apr23 geringd en uiteindelijk ook allemaal uitgevlogen. Een heel mooi resultaat voor dit nest met een eerste eileg, teruggerekend, op 24Feb23.

Maurik: In de Maurik, nabij Langenboom, werd in 2021 een nieuw nest aangetroffen, maar het broeden mislukte werd en twee jaar achtereen mislukte, zijn dit jaar jongen gezien. Bij het ringen op 21 april bleken ook hier alle jongen meer dan 1100 gram te wegen (eerste eileg 20Feb23) en waren we er net op tijd bij met ringen. Deze gewichten geven wel aan dat het ouderpaar zeer succesvol is met het vinden van voedsel.

Erp: Nadat we vorig jaar verrast werden door een nieuw broedgeval in Erp waaruit ook nog eens twee jongen uitvlogen was het dit jaar minder hosanna... Na een goed begin werden na 17 april de ouders niet meer waargenomen. We gaan uit van een mislukt broedsel.

Noord-Brabant: Voor zover nu bekend zijn er 26 raventerritoria in **Brabant**, evenveel als vorig jaar, waarvan in ieder geval vijftien locaties met minimaal nestbouw en minimaal 37 jongen.

Geringde Raven in Nederland: In 2023 zijn er in heel Nederland 117 jonge Raven gekleurringd en zijn er in totaal 182 terugmeldingen ontvangen, ook van eerder geringde jongen. In het totaal zijn er nu 639

Raven van kleurringen voorzien en zijn er in totaal 553 terugmeldingen geweest van deze gekleurnde Raven over 208 (33%) unieke exemplaren.

Terugmeldingen: Er waren dit jaar maar liefst dertig terugmeldingen van tien unieke **gekleurnde Raven** uit onze regio. In totaal zijn er hier in de regio, sinds 2016, 56 Raven geringsd met kleurringen. Hiervan zijn er in 25 unieke exemplaren teruggemeld (44,6%) in 89 terugmeldingen. De oudste vogel die teruggemeld is, is C66, na 1708 dagen / 4 jaar en 9 maanden. H69 is de Raaf met de verste terugmelding, vanuit Almere / 77km.

Naar aanleiding van het onderzoek van dit jaar willen we de volgende aanbevelingen doen

1. Doorgaan met monitoren van het nest, de jongen voorzien van kleurringen en terugmeldingen verwerken
 - Hiermee willen we een langjarige reeks waarnemingen van deze bijzondere broedvogels opbouwen en meer te weten komen over de dispersie van deze vogels vanuit De Maashorst en omgeving naar andere gebieden;
 - Tot nu toe hebben we een hoger terugmeldpercentage (45%) dan landelijk (33%), dus de kleurringen voldoen vooralsnog heel goed. Wel zien we dat het aantal terugmeldingen van gekleurnde vogels ouder dan 2 kj laag is maar landelijk zien we een toename dus wellicht gaan we dat hier ook zien. Het vergt dan ook langere adem om mogelijke terugmeldingen te verzamelen en te administreren.
2. Doorgaan met gedetailleerd kadaver onderzoek.
 - Kadavers van aangereden grootwild ("valwild") neerleggen en met cameravallen monitoren;
 - Cameravallen zijn ideaal om de gedragingen en voedselkeuze van de Raaf en andere aaseters (vogels, zoogdieren en insecten) te bestuderen, ook kunnen we hiermee een beter beeld krijgen hoeveel exemplaren, en welke gekleurnde exemplaren in het gebied aanwezig zijn.

Krijtsporen gezien vanuit het nest in Herperduin tijdens het ringen, Fotograaf Marcel Boerenkamp

Introductie

In 2023 heeft, voor het twaalfde achtereenvolgende jaar, de Raaf succesvol gebroed in De Maashorst. Het succesvol broeden van deze vogelsoort, die aan de top van de voedselketen staat, geeft bij uitstek de kracht en potentie van het natuurgebied aan. Inmiddels is de Maashorst niet meer uniek als broedlocatie in Noord-Brabant.

Door de Roofvogelwerkgroep van Vogelwacht Uden e.o. is in 2012 en 2013 onderzoek gedaan naar legselgrootte en overleving van de Raven in de jongenfase. Daarna werd in overleg met de terreinbeheerder SBB besloten dit werk te staken totdat duidelijk zou zijn dat de gebruikte methoden niet verstoring zouden werken. Dit heeft, in samenwerking met de landelijke Ravenwerkgroep, geleid tot een nieuw protocol waarmee nog geen verstoring is aangetoond. Daarop werd in 2016 het voorzichtige beleid losgelaten en was er meer onderzoek mogelijk. De nesten worden nauwlettender in de gaten gehouden en alleen als er krijtsporen een paar meter van de stam van de nestboom liggen wordt er eenmalig gespiegeld en als er jongen zijn één keer geklommen om te ringen.

Dit jaar is de omringende regio ook weer goed gemonitord en zijn er weer vijf andere nesten in de regio gevonden! Buiten de regio, in Best en bij Wintelre werd nog gezocht en geholpen bij het spiegelen. Daarbij worden alle terugmeldingen geregistreerd en weten we daarom steeds meer over onze raven. Ook worden cameravallen bij kadavers goed in de gaten gehouden en dit leidt tot erg mooie en interessante waarnemingen!

In dit verslag worden de details en werkzaamheden van de Ravenwerkgroep van Vogelwacht Uden e.o. samengevat en de onderzoeksresultaten toegelicht. Ook worden aanbevelingen gegeven voor de komende jaren.

Leo Ballering, December 2023

Ravenwerkgroep Vogelwacht Uden e.o.

Begin 2016 is de Ravenwerkgroep opgestart vanuit Vogelwacht Uden e.o. De werkgroep bestond in 2023 uit de volgende leden:

- Arno van Eggelen, Jan van de Tillaart en Willy van Lanen: 'spiegelen' / filmen van de nesten
- Mignon van den Wittenboer en Leo Ballering: coördinatie en verslaglegging, contact met ringers
- Marjo van Kreijl, en Otto Kwak: monitoren van het nest en de ouders
- Jos van der Wijst: communicatie naar natuurwerkgroepen van de Maashorst en beheerder monitoringsbudget vanuit de Stichting Natuurorganisaties De Maashorst
- Marc Poulussen, vertegenwoordiger van terreinbeheerder SBB
- Hans de Vos Burchard, Marcel Boerenkamp en John Vereijken, ringen de jongen in de regio en in de rest van Nederland
- In de Whatsapp groep van deze werkgroep zitten naast bovenstaande mensen ook Wim Gremmen, Wouter van den Dungen, Steven Geurts en Ton vd Tillaart

Voorkomen van verstoring

Nota Bene: Om verstoring zoveel mogelijk te voorkomen is het protocol dat het nest gedurende de baltsfase, nestbouwfase en eifase alleen en sporadisch vanaf de grond te monitoren, alleen één keer in de vroege jongenfase te 'spiegelen' (filmen vanaf de grond met een kleine camera op een lange stok) en de nestboom alleen te beklimmen bij het ringen!

Geschiedenis van de Raven in de Maashorst

Jaar	Aantal jongen	Opmerkingen
2010		In de herfst is voor het eerst een Raaf waargenomen vanaf de A50 aan de kant van de Maashorst
2011		In het voorjaar is een paartje Raven in de Maashorst waargenomen, geen balts, ook in de herfst is minimaal 1 exemplaar waargenomen
2012	3	Eerste ravenbroedgeval in Noord Brabant in 92 jaar!
2013	4	
2014	5	5 eieren gespiegeld
2015	3	
2016	5	Alle jongen gekleurringd (C62-C66) en uitgevlogen
2017	5	Alle jongen gekleurringd (E26-E30) en uitgevlogen
2018	5	Alle jongen gekleurringd (E70-E74) en uitgevlogen
2019	5	Alle jongen gekleurringd (F30-F33) en uitgevlogen
2020	4	Alle jongen gekleurringd (F60-F63) maar er zijn er na het uitgevlogen maar twee gezien (F60 en F61 o.a. afgelezen op 19Jul20 en 09Aug20)
2021	12	<ul style="list-style-type: none">• Maashorst, 7 jongen in het nest, 3 gekleurringd (H63-H65) en waarschijnlijk maar 1 uitgevlogen (H64), broedcode 16• Herperduin, 5 jongen in het nest en 4 gekleurringd (H69, J72-74), die zijn ook uitgevlogen, broedcode 16• Heeswijk-Dinther, verstoord in legfase, broedcode 13

Jaar	Aantal jongen	Opmerkingen
		<ul style="list-style-type: none"> • Maurik, ouders roepend bij het nest en adult op het nest, broedcode 13, geen jongen
2022	11	<ul style="list-style-type: none"> • Maashorst, 5 jongen in het nieuwe nest, 4 gekleurringd (K54 - K57) en allen uitgevlogen, broedcode 16 • Herperduin, 4 jongen in het nest en 4 gekleurringd (K58, K59, K70, K71), die zijn ook uitgevlogen, broedcode 16, één jong (K58) is later op 20Jun2022 dood gevonden in het nestperceel • Heeswijk-Dinther, onduidelijk wel ouders roepend bij het nest en adult op het nest, broedcode 13, geen jongen • Maurik, wel ouders roepend bij het nest en adult op het nest, broedcode 13, geen jongen • 't Hurkske, Erp. 2 jongen in het nest en uitgevlogen, niet geringd
2023	18	<ul style="list-style-type: none"> • Maashorst, 5 jongen in een nieuw nest in het oude nestbos, 4 gekleurringd (L33 – L36) en allen uitgevlogen, broedcode 16 • Herperduin, 5 jongen in het nest allen gekleurringd (L37 – L41), die zijn ook uitgevlogen, broedcode 16, • Heeswijk-Dinther, voor het eerst succesvol met 4 jongen die ook allemaal een kleurring (K45- K48) kregen en uitvlogen, broedcode 16 • Maurik, voor het eerst succesvol met 4 jongen die ook allemaal een kleurring (K40- K43) kregen en uitvlogen, broedcode 16 • 't Hurkske, Erp. Nestpoging met waarschijnlijk eieren maar mislukt, broedcode 13

Logboek van activiteiten van de Raven en de Ravenwerkgroep

Deze sectie is verwijderd in deze externe versie van het rapport

Jonge Raven weer terug op het nest na het ringen in Herperduin, Fotograaf Marcel Boerenkamp

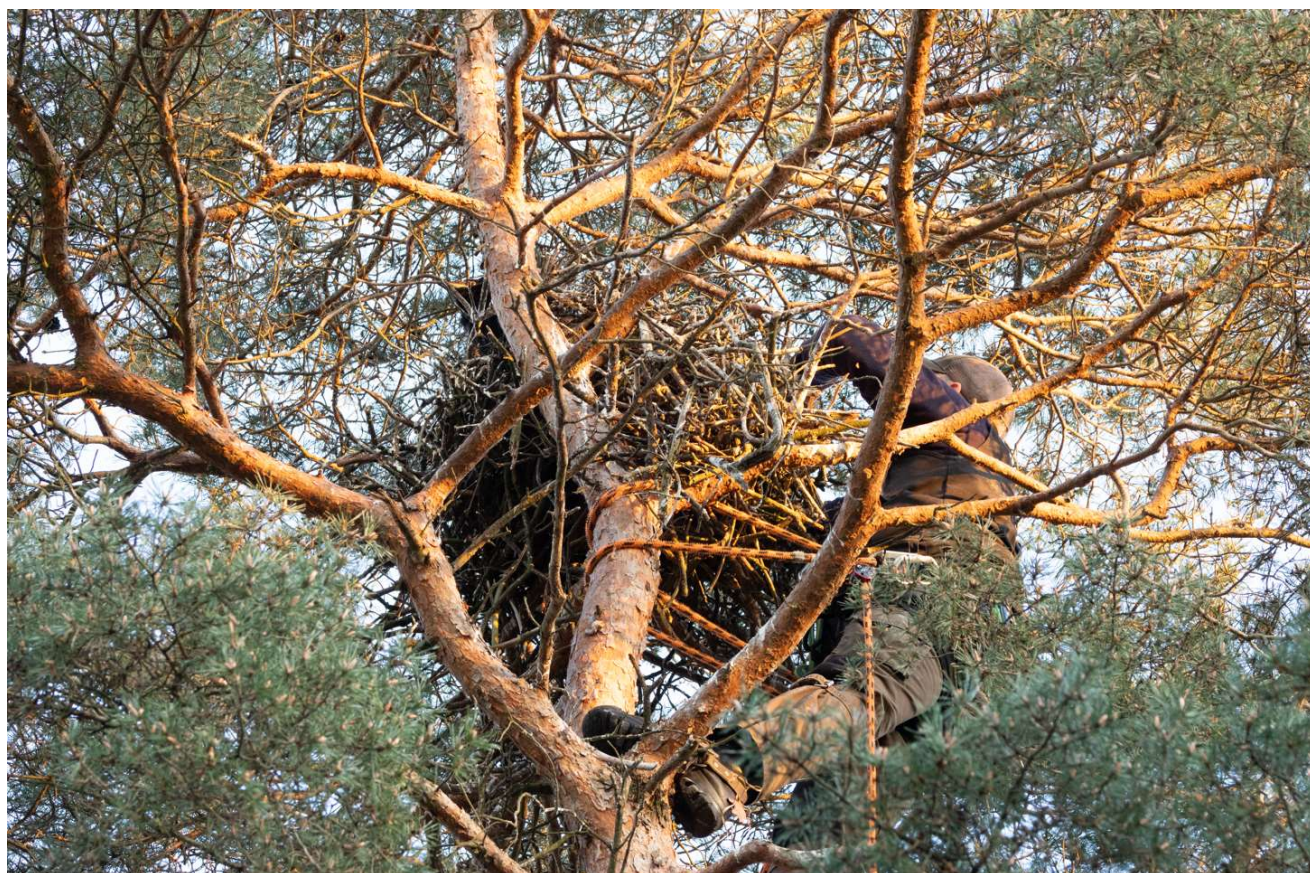
Biometrische gegevens van de geringde Raven

Ringnummer	Kleurring	Vleugellengte (mm)	Gewicht (g)	Poot-dikte	Klauw	Leeftijd (dagen)
de Maashorst			Ringdatum 21Apr22		1e eileg 16Feb22	
7.155.XXX	L33	305	1152	10,13	116	39
7.155.XXX	L34	308	1212	10,31	118	40
7.155.XXX	L35	268	892	9,22	102	37
7.155.XXX	L36	300	1170	9,93	112	39
Herperduin			Ringdatum 21-apr-23		1e eileg 22Feb23	
7.155.XXX	L37	211	966	9,66	103	27
7.155.XXX	L38	260	1080	9,66	116	33
7.155.XXX	L39	265	1104	11,09	115	34
7.155.XXX	L40	253	1088	10,36	112	32
7.155.XXX	L41	259	1160	10,26	110	33
L37 = duidelijk een nakomertje, kleinste in alle maten, mogelijk / vermoeden dat er nog een ei/jong heeft gezeten tussen de leeftijden 27, x, 32,33,33,34						
Maurik			Ringdatum 21Apr22		1e eileg 20Feb22	
7.152.XXX	K40	265	1180	10,97	113	34
7.152.XXX	K41	258	1154	10,01	116	33
7.152.XXX	K42	276	1104	10,00	114	35
7.152.XXX	K43	276	1158	10,27	116	35
Heeswijk Dinther			Ringdatum 25Apr22		1e eileg 24Feb22	
7.152.XXX	K45	289	1165	9,40	117	35
7.152.XXX	K46	286	1055	9,20	112	36
7.152.XXX	K47	287	1125	9,66	112	36
7.152.XXX	K48	276	1185	9,57	115	36

Nestgegevens

Nestboom	Hoogte vh nest (m)	Breedte (cm)	Diameter nestkom (cm)	Diepte Nestkom (cm)	Nesthoogte (cm)	Bekleding	Opmerking
de Maashorst							
Douglas	21,2	80 x 70	38	10	26	vooral haar	
Herperduin							
Douglas	18,7	95 x 65	42	10	30	vooral haar	er lagen ook steentjes in
Maurik							
Grove Den	15,6	68	34	16	45	vooral haar	drie mooie braakballen

Nestboom	Hoogte vh nest (m)	Breedte (cm)	Diameter nestkom (cm)	Diepte Nestkom (cm)	Nesthoogte (cm)	Bekleding	Opmerking
Heeswijk Dinther							
Grove den	15,3	75 x 70	40	10	48	Touw, doek, mos, haar	twee braakballen
Erp							
Douglas	27					Te dun om in te klimmen	
Buikheide /Wintelre							
Sitka spar	33 (!)						

Marcel Boerenkamp klimt bij nest in Heeswijk Dinther, 25 april 2023. Fotograaf Steven Geurts

Activiteiten andere Ravnennesten in Noord-Brabant

Hieronder een overzicht van de, ons bekende, locaties in Noord-Brabant waar in ieder geval een nestpoging gedaan is in 2023

Loonse en Drunense Duinen
26 april 2023 ringdatum van 3 jongen (L59, L70, L71), allen uitgevlogen, eerste eileg 22 feb 23
Liessels bos
2 volwassen en minimaal 1 jong gehoord in nestperceel, nestlocatie niet gevonden
De Stippelberg, Bakel
Nest met drie uitgevlogen jongen (J78, J79, K44), eerste eileg 22 feb 23
Valkenswaard
Succesvol nest, drie nestjongen uitgevlogen
Oisterwijkse vennen
Succesvol nest, vier nestjongen uitgevlogen
Groote Peel
Eerste vestiging in de Groote Peel met uiteindelijk 1 jong dat in de nestfase gepredeerd is
Dorst
Nest in Grove den, 3 jongen uitgevlogen
Chaamse bossen
Minimaal 1 jong
Rucphense bossen
mislukt, mogelijk predatie havik
Wintelre.
Nestpoging met minimaal 3 eieren maar mislukt, broedcode 13

Terugmeldingen kleurringen

Dit jaar zijn er maar liefst dertig terugmeldingen van in geringde Raven uit onze regio geweest: Bijna alle terugmeldingen komen van af de Vuilnisstort bij Barneveld, maar er is dit jaar ook goed afgelezen in de Maashorst en op vuilstort Elzenburg bij Oss. Hierdoor komen we steeds meer te weten van wat er, na het uitvliegen, met onze raven gebeurt.

Dit jaar zijn er zeventien terugmeldingen geweest van Raven die geringd zijn in **de Maashorst** van zes verschillende individuen. F30 geringd 12 april 2019 werd maar liefst zes keer teruggemeld uit Barneveld maar werd de laatste keer op 24 oktober 2023 in slechte toestand aangetroffen en leek niet goed meer te kunnen vliegen, hoewel de dierenambulance het dier niet te pakken kreeg. F30 was op die dag 1656 dagen oud (~4,5 jaar) en is daarmee net niet de oudste vogel die teruggemeld werd. Die eer is aan C66 geringd in 2016 en die na 4 jaar en 9 maanden werd teruggemeld. Ook raaf K55 (geringd op 22 april 2022) was er niet goed aan toe toen deze op 14 april 2023 in Reusel gevonden werd en bij het vogelasiel aangeboden werd. Daar bleek dat de vogel geschoten was en verschillende kogeltjes in het lijf had. Omdat de conditie van de Raaf verslechterde en de situatie uitzichtloos was is deze uiteindelijk ge-euthanaseerd. Van de 35 jongen die ooit in de Maashorst zijn voorzien van een kleurring zijn er nu 18 unieke exemplaren teruggemeld (51%) in 46 terugmeldingen.

Voor de raven geringd in Herperduin waren er dit jaar 13 terugmeldingen van vier verschillende individuen. Het overgrote deel daarvan was van drie raven (L37, L39 en L41) die dit jaar geringd waren en die op de Vuilnisstort Elzenburg in Oss meerdere malen werden waargenomen.

Van de in totaal 13 geringde Herperduin raven sinds 2021 zijn er nu 7 (53,8%) teruggemeld in 28 waarnemingen. De oudst terug gemelde vogel was H69, geringd op 30 april 2021 en op 7 mei 2023 (737 dage n/ 2 jaar en 1 week na het ringen) voor het laatst teruggemeld vanuit Almere (77 km), dit was tevens de verste terugmelding voor een raaf uit de Regio Maashorst.

Dus in totaal zijn er in de Regio de Maashorst, sinds 2016, 56 Raven geringd met kleurringen (35 uit de Maashorst, 13 uit Herperduin, 4 uit Heeswijk en 4 uit de Maurik). Hiervan zijn er in 25 unieke exemplaren teruggemeld (44,6%) in 89 terugmeldingen. De oudste vogel die teruggemeld is, is C66, na 1708 dagen / 4 jaar en 9 maanden. H69 is de Raaf met de verste terugmelding, vanuit Almere / 77km.

In de volgende tabel alle terugmeldingen van in onze regio gekleurde Raven

Plaats van ringen	Kleurring	Datum geringd	Datum terugmelding	Plaats terugmelding	Afstand van ringplaats (km)	#Dagen na ringen
Maashorst	C66	26-mrt-16	28-nov-20	Polder Arkeheem, Nijkerk	58,8	1708
Maashorst	E28	26-mrt-17	10-aug-18	vuilstort Barneveld	47	502
Maashorst	E28	26-mrt-17	20-sep-18	vuilstort Barneveld	47	543
Maashorst	E28	26-mrt-17	02-jan-19	vuilstort Barneveld	47	647
Maashorst	E30	26-mrt-17	16-aug-17	vuilstort Barneveld	47	143
Maashorst	E30	26-mrt-17	10-aug-18	vuilstort Barneveld	47	502
Maashorst	E30	26-mrt-17	22-jan-21	polder De Kooi, Westbroek	57,2	1398
Maashorst	E70	08-apr-18	11-mei-18	Maashorst, Uden	0	33
Maashorst	E70	08-apr-18	31-dec-20	vuilstort Barneveld	47	998
Maashorst	E70	08-apr-18	31-jan-21	vuilstort Barneveld	47	1029
Maashorst	E70	08-apr-18	02-jan-21	vuilstort Barneveld	47	1000
Maashorst	E70	08-apr-18	03-apr-21	vuilstort Barneveld	47	1091
Maashorst	E70	08-apr-18	14-apr-21	vuilstort Barneveld	47	1102
Maashorst	E71	08-apr-18	11-mei-18	Maashorst, Uden	0	33
Maashorst	E72	08-apr-18	11-mei-18	Maashorst, Uden	0	33
Maashorst	E72	08-apr-18	17-mei-18	Maashorst, Uden	0	39
Maashorst	E72	08-apr-18	18-feb-19	Midden Veluwe	60	316
Maashorst	E73	08-apr-18	11-mei-18	Maashorst, Uden	0	33
Maashorst	E73	08-apr-18	17-mei-18	Maashorst, Uden	0	39
Maashorst	E73	08-apr-18	02-jan-19	vuilstort Barneveld	47	269
Maashorst	E73	08-apr-18	18-jan-19	vuilstort Barneveld	47	285
Maashorst	E73	08-apr-18	13-aug-20	vuilstort Barneveld	47	858
Maashorst	E73	08-apr-18	28-mrt-21	De Maurik, Langenboom	11	1085
Maashorst	E73	08-apr-18	18-apr-21	De Maurik, Langenboom	11	1106
Maashorst	E74	08-apr-18	11-mei-18	Maashorst, Uden	0	33
Maashorst	E74	08-apr-18	03-apr-19	Maashorst, Uden	0	360
Maashorst	F30	12-apr-19	10-jan-21	Terlet	45,8	639
Maashorst	F30	12-apr-19	11-jul-22	vuilstort Barneveld	47	1186
Maashorst	F30	12-apr-19	18-aug-22	vuilstort Barneveld	47	1224

Maashorst	F30	12-apr-19	19-sep-22	vuilstort Barneveld	47	1256
Maashorst	F30	12-apr-19	23-okt-22	vuilstort Barneveld	47	1290
Maashorst	F30	12-apr-19	30-okt-22	vuilstort Barneveld	47	1297
Maashorst	F30	12-apr-19	26-nov-22	vuilstort Barneveld	47	1324
Maashorst	F30	12-apr-19	04-mrt-23	vuilstort Barneveld	47	1422
Maashorst	F30	12-apr-19	19-mrt-23	vuilstort Barneveld	47	1437
Maashorst	F30	12-apr-19	19-aug-23	vuilstort Barneveld	47	1590
Maashorst	F30	12-apr-19	26-aug-23	vuilstort Barneveld	47	1597
Maashorst	F30	12-apr-19	21-okt-23	vuilstort Barneveld	47	1653
Maashorst	F30	12-apr-19	24-okt-23	Ig Klein Bylaer Barneveld	47	1656
Maashorst	F32	12-apr-19	30-apr-19	Maashorst, Uden	0	18
Maashorst	F32	12-apr-19	23-apr-20	Hemelrijkseweg, Oijen	11	377
Maashorst	F32	12-apr-19	03-apr-21	vuilstort Barneveld	50,1	722
Maashorst	F32	12-apr-19	03-okt-21	vuilstort Barneveld	50,1	905
Maashorst	F32	12-apr-19	13-dec-21	vuilstort Barneveld	50,1	976
Maashorst	F32	12-apr-19	23-jan-22	vuilstort Barneveld	50,1	1017
Maashorst	F60	04-apr-20	19-jul-20	Telpost Palmvenseweg, Schaijk	0	106
Maashorst	F60	04-apr-20	09-aug-20	Palmvenseweg, Schaijk	0	127
Maashorst	F61	04-apr-20	19-jul-20	Palmvenseweg, Schaijk	1,7	106
Maashorst	F61	04-apr-20	09-aug-20	Palmvenseweg, Schaijk	1,7	127
Maashorst	K54	22-apr-22	25-mei-22	Munse Hei/Maashorst,	1	33
Maashorst	K55	22-apr-22	14-apr-23	Reusel	49	357
Maashorst	L33	21-apr-23	25-jul-23	Telpost Bobbelbries zuid, Maashorst Uden	0	95
Maashorst	L34	21-apr-23	17-sep-23	boerderij bij Roekel	64	149
Maashorst	L34	21-apr-23	21-okt-23	vuilstort Barneveld	50,1	183
Maashorst	L35	21-apr-23	25-jul-23	Telpost Bobbelbries zuid, Maashorst Uden	7	95
Maashorst	L36	21-apr-23	25-jul-23	Telpost Bobbelbries zuid, Maashorst Uden	7	95
Maashorst	L36	21-apr-23	26-aug-23	vuilstort Barneveld	50,1	127
Maashorst	L36	21-apr-23	17-sep-23	vuilstort Barneveld	50,1	149
Maashorst	L36	21-apr-23	24-sep-23	vuilstort Barneveld	50,1	156
Maashorst	L36	21-apr-23	05-okt-23	vuilstort Barneveld	50,1	167
Maashorst	L36	21-apr-23	22-okt-23	vuilstort Barneveld	50,1	184
Herperduin	H69	30-apr-21	13-dec-21	vuilstort Barneveld	44,8	227
Herperduin	H69	30-apr-21	11-jul-22	vuilstort Barneveld	44,8	437
Herperduin	H69	30-apr-21	29-jul-22	vuilstort Barneveld	44,8	455
Herperduin	H69	30-apr-21	18-aug-22	vuilstort Barneveld	44,8	475
Herperduin	H69	30-apr-21	14-sep-22	vuilstort Barneveld	44,8	502
Herperduin	H69	30-apr-21	23-okt-22	vuilstort Barneveld	44,8	541
Herperduin	H69	30-apr-21	26-nov-22	vuilstort Barneveld	44,8	575
Herperduin	H69	30-apr-21	19-mrt-23	vuilstort Barneveld	44,8	688
Herperduin	H69	30-apr-21	07-mei-23	De Vaart, Almere	77	737
Herperduin	J73	30-apr-21	13-dec-21	vuilstort Barneveld	44,8	227
Herperduin	J73	30-apr-21	25-feb-22	vuilstort Barneveld	44,8	301
Herperduin	J73	30-apr-21	11-jul-22	vuilstort Barneveld	44,8	437

Herperduin	J73	30-apr-21	29-jul-22	vuilstort Barneveld	44,8	455
Herperduin	J73	30-apr-21	18-aug-22	vuilstort Barneveld	44,8	475
Herperduin	K58	26-apr-22	20-jun-22	bossen Berghem	3,7	55
Herperduin	K71	26-apr-22	08-jul-22	vuilstort Elzenburg, Oss	5,5	73
Herperduin	K71	26-apr-22	14-sep-22	vuilstort Barneveld	44,8	141
Herperduin	L41	26-apr-22	23-jun-23	vuilstort Elzenburg, Oss	5,5	423
Herperduin	L41	26-apr-22	25-jul-23	Telpost Bobbelbries zuid, Maashorst Uden	7	455
Herperduin	L41	26-apr-22	04-aug-23	vuilstort Elzenburg, Oss	5,5	465
Herperduin	L37	21-apr-23	23-jun-23	vuilstort Elzenburg, Oss	5,5	63
Herperduin	L37	21-apr-23	28-jul-23	vuilstort Elzenburg, Oss	5,5	98
Herperduin	L37	21-apr-23	04-aug-23	vuilstort Elzenburg, Oss	5,5	105
Herperduin	L37	21-apr-23	24-sep-23	vuilstort Barneveld	44,8	156
Herperduin	L37	21-apr-23	01-okt-23	vuilstort Barneveld	44,8	163
Herperduin	L37	21-apr-23	21-okt-23	vuilstort Barneveld	44,8	183
Herperduin	L39	21-apr-23	23-jun-23	vuilstort Elzenburg, Oss	5,5	63
Herperduin	L39	21-apr-23	04-aug-23	vuilstort Elzenburg, Oss	5,5	105

Terugmeldpercentages geringde Raven van de Regio Maashorst

Aantal ge(kleur)-ringde raven 2016-2023	Aantal terug- meldingen met kleurring (vanaf 2016)	Aantal / % 'unieke' terugmeldingen met kleurring
56 met kleurring	89 / 159%	25 / 44,6%

Geringde Raven in Nederland

Uit het jaarverslag van de Raven Werkgroep Nederland¹ over 2022 blijkt dat er bij 28 van de 106 vastgestelde broedgevallen zijn 71 jonge raven geringd. Ten tijde van afronding van dit verslag was het landelijk verslag over 2023 nog niet klaar.

In de periode 2008-2022 zijn er in totaal 1358 jonge raven geteld op 617 gevolgde nesten. Daarvan zijn 522 jongen geringd met kleur- en metalen ring, 123 met alleen metalen ring en zijn er 713 raven niet geringd. In 2023 zijn er 117 jonge Raven gekleurringd en zijn er in totaal 182 terugmeldingen ontvangen.

Periode	Aantal ge(kleur)-ringde raven	aantal terug- meldingen met kleurring	aantal unieke terug- meldingen met kleurring (vanaf 2013)
2013-2022	522	371	164 / 31%
2013-2023	639	553	208 / 33%

¹ Jaarverslag 2022: Vos Burchart, H. de & M. Hartman. 2023. De raaf *Corvus corax* in Nederland in 2022. Jaarverslag Ravenwerkgroep Nederland 2022.

Van die 208 unieke terugmeldingen met kleurring zijn er 86 (41%) die ouder zijn dan 2kj, tot en met 2022 was dit 32%. De overige 122 (59%) unieke terugmeldingen zijn dus jonger dan 2 kj, tot en met 2022 was dit 68%.

Dus steeds meer terugmeldingen van Raven die ouder zijn dan 2kj; wat ook te verwachten is naarmate de kleurringperiode langer wordt. Maar dit komt ook mede doordat sommige raven min of meer 'wonen' op de vuilstort in Barneveld; een plaats waar de meeste terugmeldingen vandaan komen.

In de periode 1913-2013 zijn in totaal 429 raven geringd met alleen metalen ringen (bron: GRIEL). Daarvan zijn er 48 (meestal dode; 45 in Nederland en 3 in buitenland) individuen teruggemeld die in Nederland geringd waren: een terugmeldingspercentage van 11,2% (48/429).

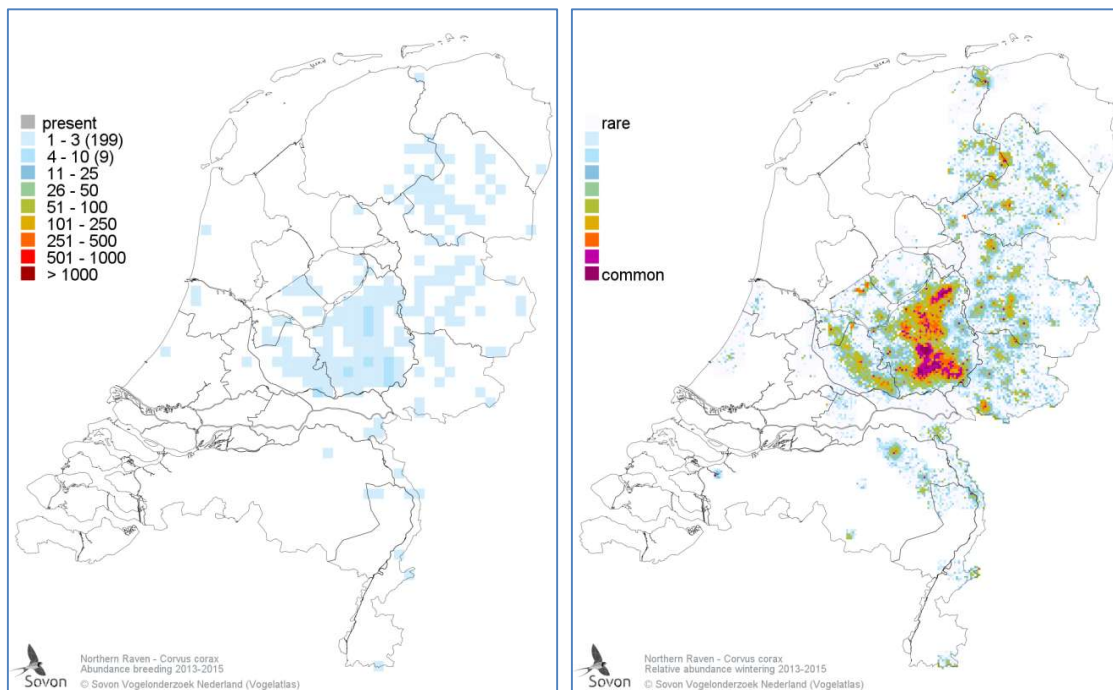

Jonge Raven zijn zonder uitzondering zeer rustig tijdens het ringen. Fotograaf Arno van Eggelen

Ontwikkeling Raven in Noord-Brabant en Nederland

Nadat er in 2012 voor het eerst in 92 jaar Raven uit het ei kropen in Noord-Brabant heeft de soort zich na een tijdje behoorlijk uitgebreid!

Tijdens de tellingen van de nieuwe Vogelatlas tussen 2013 en 2015 zijn er in meerdere grote bosgebieden Raven waargenomen. Op de kaart met broedzekerheid (Figuur 2) is dat nog niet zo goed te zien maar op de kaart met de wintersverspreiding (Figuur 3) zien we dat er veel waarnemingen zijn in het noordoosten van de provincie overlopend in Limburg, rond de Kampina, in het zuiden bij de Cartierheide en rond het Markiezaat in het westen.

Figuur 1 Broedzekerheid van Raven in Nederland (2013-2015)

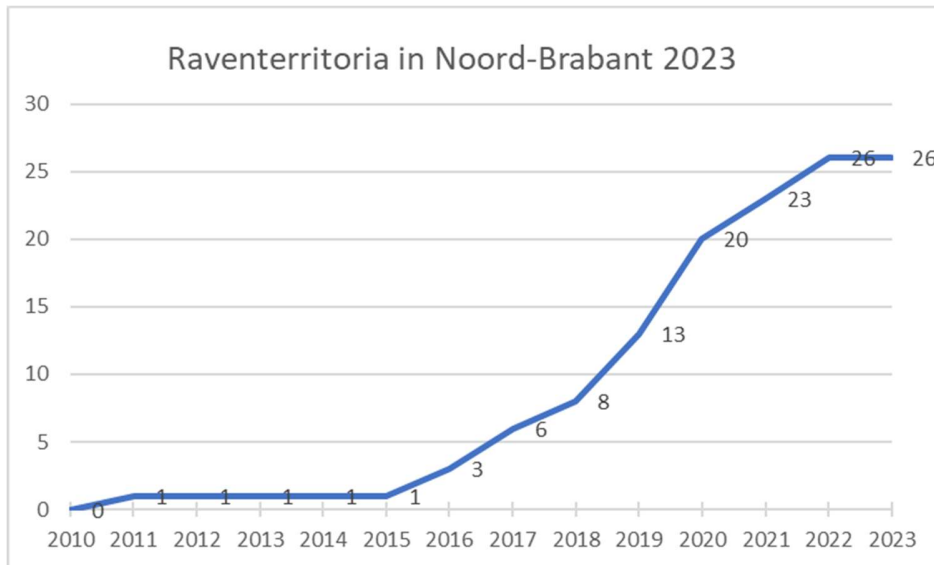
Figuur 2 Wintersverspreiding (2013-2015) van Raven in Nederland

Direct na de telperiode van de laatste vogelatlas zien we dat het ineens hard gaat. In 2016 volgen er broedgevallen in Oisterwijkse bossen en bij de Stippelberg. Een jaar later in 2017 ook broedgevallen in Loonse en Drunense duinen en worden er ravenparen gemeld (niet broedend) in Zoomland-Mattemburgh (Markiezaat) en het Leenderbos. In 2019 worden op veel meer plaatsen Raven waargenomen en die verspreiding zette zich de laatste jaren voort.

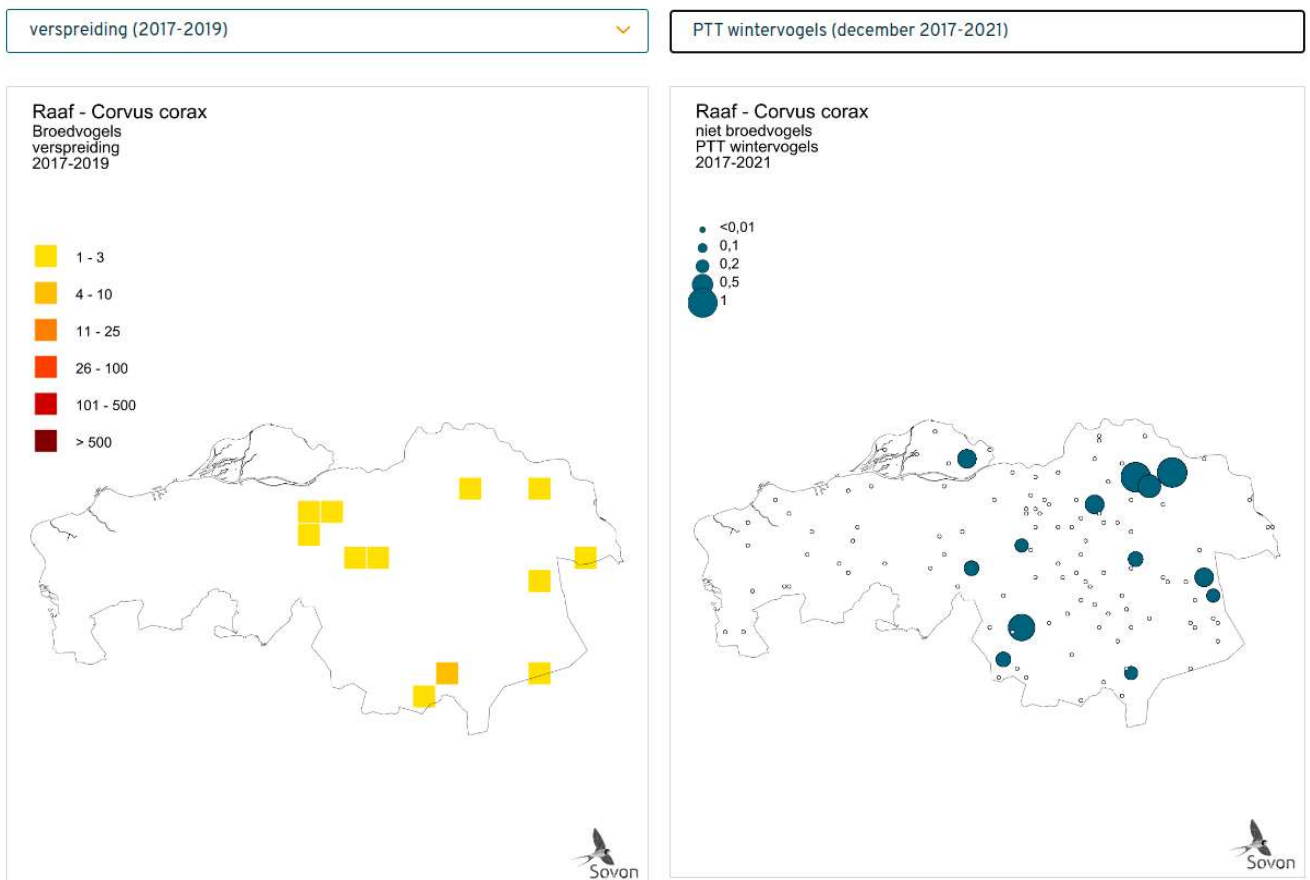
In het clubblad van Vogelwerkgroep de Kempen (Raaf neemt snel toe in de Kempen. de Blauwe Klauwier 2023, 48 (1) pag 9-12 (via [VWG de Kempen - Home](#))) beschrijft Tom Heijnen heel goed hoe de Raven in de Kempen (zeg maar alles onder Eindhoven) toenemen. De schatting in 2021 was tussen de tien en twintig territoria.

In 2019 is er bij Sovon Vogelonderzoek een nieuwe applicatie in gebruik genomen waarmee de District Coördinatoren voor zeldzame broedvogels alle informatiebronnen zoals losse waarnemingen, broedvogelinventarisaties en nestkaarten aan elkaar kunnen koppelen om zodoende een zo goed mogelijk beeld van het voorkomen van een soort te krijgen. Als dit voor de Raaf in Noord-Brabant

gebruikt wordt dan komen er 26 territoria uitrollen; 5 in West Brabant en 21 in Oost Brabant, evenveel als vorig jaar. Dit aantal past in de trend van de afgelopen jaren (Figuur 3).

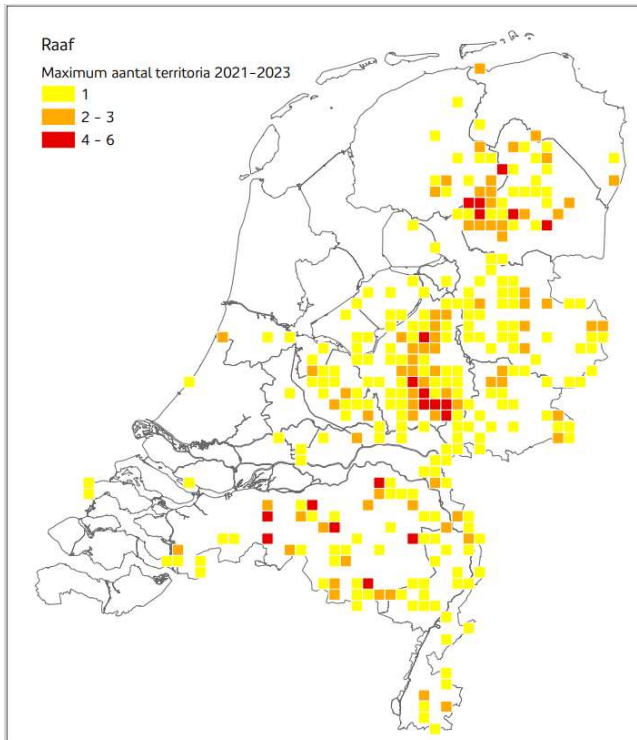

Figuur 3 Aantallen raventerritoria in Noord-Brabant

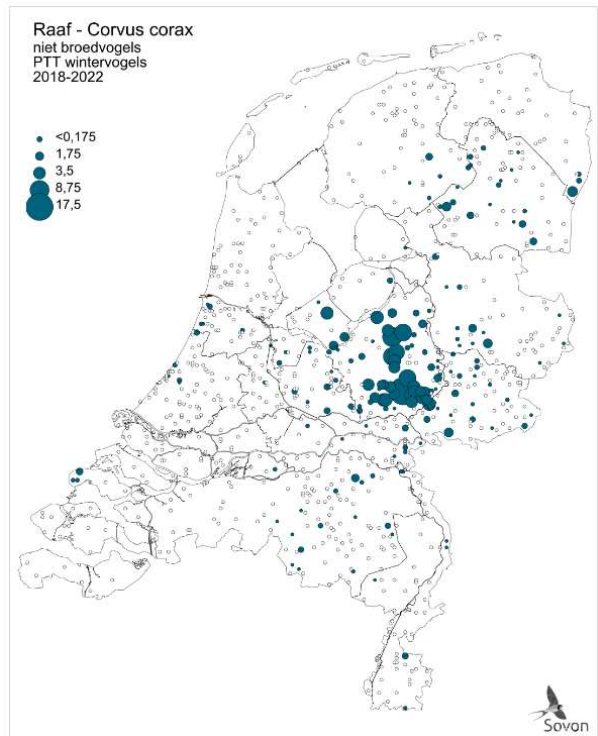

In de Vogelatlas die in 2018 verscheen is een aantal schatting opgenomen van 110-145 Broedparen in Nederland en 800-1000 exemplaren in de winter. Voor 2020 worden er 170-180 broedparen geschat en voor 2022: 200 tot 220 broedparen een enorme toename dus.

Op de Sovon soortenpagina van de Raaf (<https://www.sovon.nl/nl/soort/15720>) wordt de verspreiding goed bijgehouden en hieronder is de verspreiding te zien over de periode van 2021-2023 (Figuur 4) en van 2018-2022 (Figuur 5, geteld met de PTT wintervogeltelling).

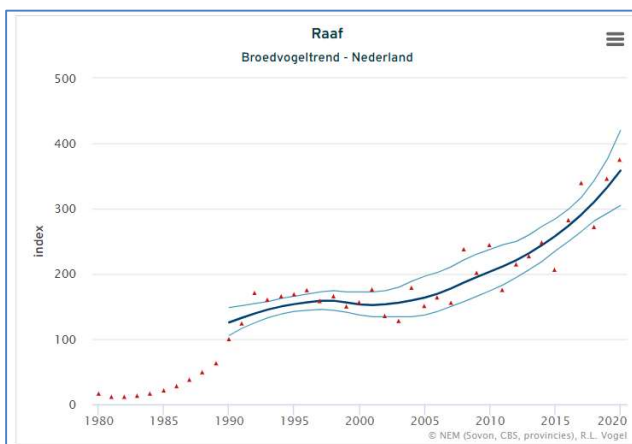

Figuur 4 Verspreiding Raaf als broedvogel in 2017-2019

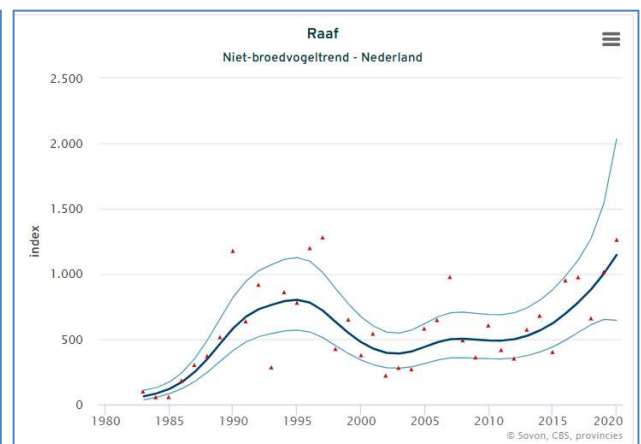

Figuur 5 Verspreiding Raaf als wintervogel in 2018-2022

Die toename is ook goed te zien in de trendgrafiek van de Raaf als broedvogel in Nederland (Figuur 6) en niet-broedvogel (Figuur 7) De trend in Nederland vanaf 2010 valt precies samen met de ontwikkeling in Noord-Brabant (Figuur 3).

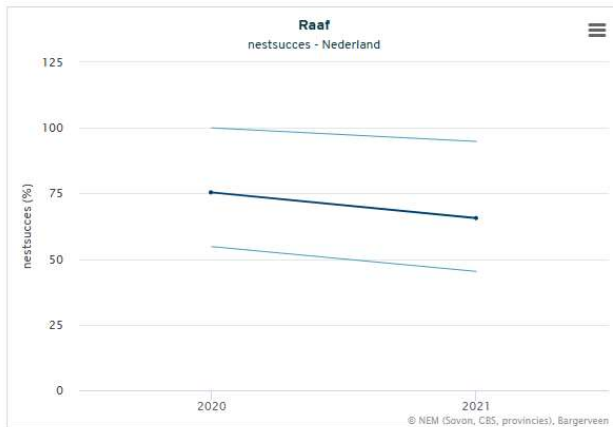

Figuur 6 Trend van de Raaf als broedvogel in Nederland

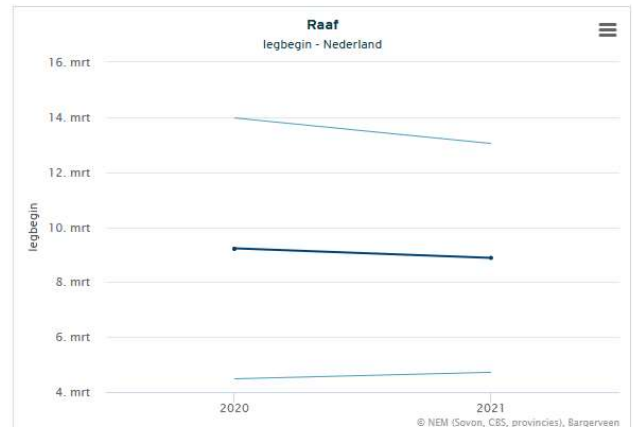

Figuur 7 Trend van de Raaf als niet-broedvogel in Nederland

De volgende grafieken van het nestsucces en het legbegin zijn gemaakt vanuit het meetnet Nestkaarten

Figuur 8 Gemiddelde nestsucces van de Raaf

Figuur 9 Gemiddelde legbegin van de Raaf

Aanbevelingen

Naar aanleiding van het onderzoek van dit jaar willen we de volgende aanbevelingen doen

1. Doorgaan met monitoren van het nest, de jongen voorzien van kleurringen en terugmeldingen verwerken
 - Hiermee willen we een langjarige reeks waarnemingen van deze bijzondere broedvogels opbouwen en meer te weten komen over de dispersie van deze vogels vanuit De Maashorst naar andere plaatsen;
 - Tot nu toe hebben we een hoger terugmeldpercentage (45%) dan landelijk (33%), dus de kleurringen voldoen voornamelijk heel goed. Wel zien we dat het aantal terugmeldingen van gekleurde vogels ouder dan 2 jaar laag is maar landelijk zien we een toename dus wellicht gaan we dat hier ook zien. Het vergt dan ook langere adem om mogelijke terugmeldingen te verzamelen en te administreren.
2. Doorgaan met gedetailleerd kadaver onderzoek
 - Kadavers van aangereden grootwild ("valwild") neerleggen en met cameravallen monitoren;
 - Cameravallen zijn ideaal om de gedragingen en voedselkeuze van de Raaf en andere aaseters (vogels, zoogdieren en insecten) te bestuderen, ook kunnen we hiermee een beter beeld krijgen hoeveel exemplaren, en welke, gekleurde exemplaren in het gebied aanwezig zijn.

Contactgegevens Ravenwerkgoep Nederland

Hans de Vos Burchart, coördinator: ravenwerkgroep@ziggo.nl

Link naar de Website van [Ravenwerkgoep Nederland](#)